

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi Dergisi

The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Allah'ın İsrailoğulları ile Ahidleşmesi

The Covenant between Allāh and the Children of Israel

Yazar / Author

Mehmet Fatih KORKMAZ

KSÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Yüksek Lisans

Öğrencisi Kahramanmaraş / TÜRKİYE

fatih-297@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9766-8386>

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 23/09/2019

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 24/12/2019

Makale Yayın Tarihi: 31/12/2019

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Aralık / December

Yıl/Year: 17 **Sayı/Issue:** 34 **Sayfa /Page:** 317-352

Atıf/Citation: Korkmaz, Mehmet Fatih. "Allah'ın İsrailoğulları ile Ahidleşmesi". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (Aralık 2019), 317-352 <https://doi.org/10.35209/ksuifd.623298>

- *Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.*

Allah'ın İsrailoğulları ile Ahidleşmesi

Öz

Bu makalede, Allah'ın İsrâiloğulları ile ahidleşmesi ele alınmıştır. Çalışmamızda ahidleşmenin mahiyeti, keyfiyeti, muhtevası, nimetle ilişkisi, İsrâiloğulları'nın ahidleşme karşısındaki tavrı ve ahidleşmeye neden gerek duyulduğu gibi soruların cevapları aranmıştır. Araştırmamız, ahid ve misâk odaklı olduğundan ahdin lüğavi analizi ve ayetler, ilk dönem lügatler kıstas alınarak tahlil edilmiştir. Ayrıca, Allah'ın İsrâiloğulları'na karşı kullanmış olduğu müspet ve menfi hitap tarzı ve bu hitap tarzındaki değişimin arka planı Kur'an bütünlüğü ilkesi dikkate alınarak, konuyla ilgili ayetlerden deliller sunularak ele alınmış, İsrâiloğulları'nın ilahi davete karşı geliştirmiş oldukları olumlu veya olumsuz tutumlar analiz edilmiştir. Çalışmamızda ana kaynak olarak; Kur'an-ı Kerim, klasik ve çağdaş tefsirler; yardımcı kaynak olarak da Dinler Tarihi, konuyla ilgili kitap ve makalelerden istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, İsrâiloğulları, ahidleşme, misak, ahid, nimet

The Covenant between Allāh and the Children of Israel

Abstract

This article is handled the covenant between Allāh and the children of Israel and the Answers for the questions related to the issues such as the nature, the circumstance and the content of the covenant and its' relations with the blessing, and the attitudes of the children of Israel towards covenant and the necessity of covenant sought. As the study is focused on the covenant and the pact, the covenant and verses are analyzed with the basis of first period dictionaries. Besides, the positive and negative forms of address of Allāh to the children of Israel and the background of the change in these forms of address is handled by taking the integrity of Qur'an into account and citing proofs from the related verses. Besides, the negative and the positive attitudes developed by the children of Israel towards the divine invitation are also analyzed. For the main

sources of the study; Holy Qur'ân, classical and contemporary hermeneutic texts are benefited from, and as for the supplementary resources; the History of Religions, and books and articles related to the topic are utilized.

Keywords: Tafsîr, children of Israel, covenant, pact, blessing.

Giriş

Yüce Allah, evreni ve içindekileri yaratmış, insanın hizmetine sunmuştur. Kullarından hangisinin daha iyi amel işleyeceğini sınamak için hayatı ve ölümü yaratan¹ Allah; İnsanlara akıl, irade ve sorgulama yeteneği vermiş, merhametinin bir gereği olarak da kutsal kitaplar ve peygamberler göndererek, çeşitli dinî ve dünyevî nimetlerle onları bu imtihan sürecinde desteklemiştir. Ayrıca Allah insanı da fitrat dediğimiz, bir donanımla yaratmış ancak insanlar zaman zaman bu fitratın dışına çıkarak tevhidi sınırı ihlal etmişlerdir. Yüce Allah, peygamberler ve kutsal kitaplar vasıtasıyla mesajlar göndererek, kullarında meydana gelen bu sapma ve yozlaşmaları ıslah etmeyi irade etmiştir. Peygamberler, tevhid mücadelelerinde insanları, sadece Allah'a kulluğa davet etmişlerdir. Bununla beraber önceki kutsal kitapları tasdik edici olarak gönderilen son ilahî kitap Kur'ân-ı Kerîm ise, içerdiği prensiplerle insanların hem dünya hem de ahiret mutluluğunu hedeflemiştir. Böylece yalnız başına bırakılmayan insan, yaratıldığı ilk andan itibaren imtihan sürecine dahil olmuştur. Çünkü, "İnsanlığın atası Hz. Adem, Allah'a iman eden bir **muvaahhid** idi. İnsanlar, bir müddet tevhid inancı üzerine devam etmiş bilahare ayrılığa düşmüşlerdir."²

Yüce Allah kullarına, emir ve yasaklarına riayet ettikleri takdirde cennet vaadinde bulunmuştur. Keyfiyet itibarıyla temsili sözleşme niteliğindeki bu ilişki ya da ahidleşme, ilk insandan itibaren hatta bazı âlimlere göre daha insan yaratılmadan önce başlamıştır. Her milletin kendi inancını üstün görmesi, böylece insanlık toplu-

¹ Kur'ân Yolu (Erişim 11 Aralık 2019), el-Mülk 67/2.

² M.Sait Şimşek, *Kur'an'ın Ana Konuları* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2017), 19.

munun bölünmesi, sonradan ortaya çıkmış bir durumdur.³ Yüce Allah Kur'an'da, dilerse insanları tek bir ümmet olarak yaratabileceği gerçeğini; "Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı, fakat size verdiklerinde sizi denemek istedi. Öyleyse iyiliklere koşun."⁴ Şeklinde ifade etmiştir. Ancak Yüce Allah, sünnetullâh gereği hakkı tercih edenlerle bâtili tercih edenleri ayırmak için kullarını hep sınamıştır. Kur'an'da anlatılan bu sınanmanın en bariz örneklerinden birisi de İsrâiloğulları'dır. **Allah'ın İsrâiloğulları ile ahidleşmesi** tüm insanlık açısından ders alınması gereken ibretli sahnelerle dolu bir imtihan serüvenidir. Hakkı gözleriyle gördükleri ve tecrübe ettikleri halde inkâr ve inatlarından dolayı hep muhalefet etmeyi tercih etmişlerdir.

Ahidleşme ile ilgili yaptığımız araştırma sürecinde konuyu doğrudan ele alan çalışmanın olmadığını, dolaylı olarak yapılan çalışmalarda ise, konunun, genel ahidleşme ve özel ahidleşme şeklinde sınıflandırılarak ve ayetlerden deliller getirilerek ele alındığını tespit ettik.⁵ Araştırmamız, *İsrâiloğulları ile ahidleşme* olduğundan, söz konusu delillere katılmakla beraber, tekrara düşmemek için o delilleri incelemeyi göz ardı ediyoruz. Ancak ahidleşmeyi kategorize etmeden farklı bir bakış açısı getirerek şunları söyleyebiliriz. Allah'ın İsrâiloğulları ile yapmış olduğu ahidleşmedeki temel itikadî, amelî ve ahlakî ilkeler aslında bütün insanlara şâmindir. Allah ile kulları arasındaki bu ahidleşme genel çerçevesi ile emir ve nehiyeler, itaat ve itaatsizlik şeklinde değerlendirilebilir. Yani kulun Yüce Allah'a karşı sorumlulukları ve Yüce Allah'ın da bunun karşılığındaki mükâfatı, vaadi veya gazabı şeklinde düşünülebilir. Araştırmamızda, konu ile ilgili farklı sûrelere serpiştirilmiş ayetler ve ayet pasajları Kur'an bütünlüğü ilkesi dikkate alınarak analiz edilecektir. Çalışmamızın kapsamı gereği, ahidleşme ile ilgili tüm ayetlere değin-

³ Şimşek, *Kur'an'ın Ana Konuları*, 19.

⁴ el-Maide 5/48.

⁵ Zülfikar Durmuş, "Kur'an'a Göre İnsanın İlişkilerinde Sorumlu Olduğu Temel Ahlakî ilke: Ahde Vefâ", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2/3 (2002), 77-95.

memiz mümkün olmadığından konu ile ilgili birkaç kapsamlı örnek sunulacaktır.

Makalemize, öncelikle lügavi tahlillerle başlamanın faydalı olacağı kanaatindeyiz. Ancak, kavramların hepsine değinmek yerine konumuzla ilgili ayetlerde geçen ve doğrudan ahidleşme ile ilgili kavramlar analiz edilecektir.

1. Ahidleşme İle İlgili Kavramlarının Lügavi Tahlili

1.1. İsrâiloğulları (Beni İsrail)

Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i kitap kapsamına giren yahudilerden, İsrâil/Benî İsrâil, hûd, hâdû, ve yehûd, gibi kelimelerle bahsedilmektedir. Ancak **yehûd** kelimesi sadece Medenî sûrelerde geçtiği halde **Benî İsrâil**, Mekkî sûrelerde de yer almakta ve daha çok İslâm öncesi dönemlerde vuku bulan olayların söz konusu edildiği âyetlerde görülmektedir. Kur'an'da iki kez ⁶ geçen **İsrail** terimiyle ise, Hz. Yakub⁷ kastedilir. Kur'an'da يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ , **Ey İsrâiloğulları** hitabı, kırk bir yerde geçer ve Hz. Yakub'un soyundan gelenleri ifade eder. İsrâiloğulları ismi çoğunlukla Mekkî sûrelerde ve genellikle İslâm öncesi dönemde yaşanan olayların anlatıldığı ayetlerde geçer. **Yahudi** kelimesi ise Medenî sûrelerde yer alır ve genellikle Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde yaşayan ve Kur'an'ın da muhatabı olan Yahudiler için kullanılır.⁸ **İsrail** kavramı ile ilgili Fahrüddin er-Râzî "Tefsir-i Kebir (Mefâtihu'l-ğayb)" adlı eserinde **İsrail'in** Hz. İbrahim'in torunu Hz.Yakup olduğunda müfessirlerin ittifak ettiğini belirtmiştir. İsrail'in Abdullah (Allah'ın kulu) anlamına geldiğini, **İsra**'nın lügatlerde **abd** (kul), il'in de Allah olduğunu belirtmişlerdir. Cebrail (a.s) ve Mikail'in (a.s) de aynı şekilde Allah'ın kulu (Abdullah) anlamına geldiği belirtilmiştir.⁹ Tefsir-i Kebir'de farklı

⁶ Âli İmrân 3/ 93; Meryem 19/58.

⁷ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2015), 1/361; Mahmut Aydın, *Ana Hatlarıyla Dinler Tarihi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016), 287.

⁸ Ömer Faruk Harman, "Yahudilik; İslam Kaynaklarında Yahudilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/221-226.

⁹ Fahrüddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb* (Beyrut: Daru'l Fikr, 1401/1981), 3/31.

yorumlardan birisi de Kaffal'a aittir. Kaffal, **İsra** sözcüğünün İbranice'de **insan (adam)** anlamına geldiğini, kelimenin **Allah'ın adamı** manasına geldiğini söyler ve *Ya beni israil*'in ise, Hz. Muhammed zamanında Medine'de yahudi cemaati ile beraber olan Ya'küb'un (a.s) çocukları için kullanılan bir hitap olduğu belirtilir.

Mekki ayetlerde daha çok İsrâiloğulları tamlamasının kullanıldığı ve nimetlerden bahsedildiği, Medine dönemine göre ise, yumuşak bir üslubun hâkim olduğu görülür. Nimetlerin mahiyetiyle ilgili farklı görüşler olmakla beraber daha çok kulların maslahatına yönelik ve şükür gerektiren, şeylere¹⁰ vurgu yapılmaktadır. Yüce Allah İsrâiloğulları'na; **أَبِي فَضَّلْتَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ** “sizi alemlere üstün kıldım.”¹¹ Şeklinde hitapta bulunarak onlara değer verdiğini ve bunun karşılığında, belirtilen hususlarda “*ahde vefa*” göstermeleri gerektiğini belirtmektedir. Ancak İsrâiloğulları, Sadece Hz. Mûsâ zamanındaki mahdut insanlardan mahdut zamanda üstün kılındıkları halde bunu bütün zamanlara ve insanlara teşmil ederek kendilerini seçilmiş ırk, olarak anlamak istemiş ve bunun sonucunda ise itikadî, amelî ve ahlakî yozlaşma eğilimi içerisine girmişlerdir. Oysa Yüce Allah, üstünlüğün ancak takvâda¹² olduğunu bildirmiştir.

Konumuzla ilgili Medine döneminde nazil olan ayetler incelendiğinde, üslubun farklılaştığı ve artık eleştirel bir dilin iyiden iyiye öne çıktığı görülür. Müspet hitabın menfi hitaba dönüş sürecinin ahidleşme ile ilgisini anlamak ve sağlıklı bir neticeye ulaşmak için, nüzul sürecinde meydana gelen bu hitap tarzındaki değişimi iyi tahlil etmek gerekmektedir. Bu nedenle, ahidleşme ile ilgili muhtelif surelerde bulunan söz konusu ayetleri, Kur'an bütünlüğü ilkesine dikkat ederek tahlil etmek muhatap kitleyi tanımak ve sağlıklı değerlendirmelerde bulunmak bakımından önem arz etmektedir. “Kur'an'ın Ehl-i Kitapla ilişkisi ve mücadelesi

¹⁰ er- Râzî, *Mefatihü'l-ğayb*, 3/31.

¹¹ el-Bakara 2 /122.

¹² el-Hucurat 49/13.

kapsamında dikkat çekilmesi gereken son husus ise araya mesafe koyma ve restleşme sürecidir. Bu süreç onlarla girişilen mücadeleden iplerin koptuğu noktadır.”¹³ Nüzul sürecinde İsrâiloğulları’na karşı kullanılan bu hitap tarzındaki değişimin arka planını iyi anlamak ve sağlıklı bir neticeye ulaşmak için parçacı yaklaşımdan kaçınarak ayetleri tahlil etmek önem arz etmektedir. Örneğin; Yüce Allah İsrâiloğulları’na; *آبِي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ* “sizi alemlere üstün kıldım” buyururken, diğer bir ayette ise onlara “aşağılık maymunlar olun.”¹⁴ Şeklinde hitap etmektedir. Dinî donanımı olmayan bir araştırmacı bu iki ayeti karşılaştırdığında çelişki olduğu vehmine kapılıp eksik ve yanlış değerlendirmede bulunabilir. Burada sağlıklı bir değerlendirme yapmak için sadece ayetlerin meallerinden hareket etmek yanlış veya eksik bir anlamaya neden olabilir. Cevaplanması gereken soruları, Tarihî arka planla beraber, araştırmaya dahil edip anlamaya çalışmak gerekmektedir. Burada şu soru sorulabilir. Allah bu kavme değer verip bunca nimetler lutfettiği halde neden bu şekilde hitapta bulundu? Yüce Allah’ın onlara çeşitli nimetler lutfetmesi, onlardan çok sayıda peygamber görevlendirmesi, bağışlama ve cennet vaadinde bulunması ancak daha sonra; onlara azarlama, aşağılama, eleştirme, korkutma, azapla tehdit etme, lanetleme şeklinde hitap etmesine neden olan sürecin nedenleri incelendiğinde sağlıklı bir sonuca ulaşma ihtimali yükselir. Çalışmamızda, “İsrâiloğulları’nın bir örnek olarak ele alınmasının nedeni, tarihlerinin son dört bin yılı boyunca dünyadaki bütün milletlere yaşayan bir örnek oluşturmalarıdır.”¹⁵ Çalışmamıza temel teşkil eden; **Allah’ın İsrâiloğulları ile yapmış olduğu ahidleşme** ve İsrâiloğulları’nın ahde sadakatini; Kur’an ve insan merkezli bir bakış açısıyla irdeleyeceğiz.

¹³ Fatih Tiyek, *Kur’an’ın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları), 2018.

¹⁴ el-Bakara 2/65.

¹⁵ Mevdûdi, *Tefhimu’l Kur’an*, 1/70

1.2. Ahid ve Ahidleşme

Ahid kavramı, a-h-d/أ - ه - ع sülasi kökünden türemiş bir mastardır. Çoğulu, uhud/عهود tur. “Bir şeyin yerine getirilmesini emretmek, talimat vermek, söz vermek” şeklinde master olarak kullanılan **ahid** kavramı isim olarak da “emir, talimat, taahhüt, antlaşma, yükümlülük, itimat, verilen söz” anlamlarına gelir. İlk dönem lügatlerde عهد (ahd) kavramı; “arkadaşına bir şeyi sunmak, takdim etmek, tavsiye etmek, öğüt vermek, nasihat etmek”¹⁶ şeklinde ele alınmıştır. Rağib el-İsfahâni, ahd kavramını; “hâlden hale bir şeyi koruyup gözetlemek” şeklinde tanımlamıştır. Bazı ayet pasajlarında “uyulması gereken anlaşma” ya da **ahd** denilmiştir.¹⁷ Kur’an’da vaad ve misâkla da eş anlamlı olarak kullanılan bu kavram, İsra Suresi 34. ayette lüğavi anlamına uygun şekilde kullanılmıştır. وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا “Verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü, verilen söz, sorumluluğu gerektirir.”¹⁸ Şeklinde hem ahde hem de ahde vefaya vurgu yapılmıştır. Ayette, Kur’ân’i bir kavram olan ahdin uhrevi boyutunun ahdi daha da önemli hale getirdiği anlaşılmaktadır. Ayette de; وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ , “Allah’tan daha çok sözünü yerine getiren kim var.”¹⁹ Buyurularak ahde vefa Allah’a nispet edilmiş ve üstün bir meziyet olduğu vurgulanmıştır.

Şeriat terminolojisinde ise, kâfirlerden Müslümanların himayesi altına giren/onlarla anlaşma yapan kişi anlamında “zu’l ahd” (anlaşma yapan kişi, anlaşma sahibi) kavramı kullanılmıştır.

Ahdin karşılıklı yapılmasına **muâhede (ahidleşme)** denir. Günümüz sözlükleri incelendiğinde, Arapçadan Türkçeye ahdetmek şeklinde geçen bu kavramın “bir şeyi yapmak için kendi kendine söz verme, bir işi üzerine alma”²⁰ şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırmamıza konu teşkil eden **ahidleşme** kavramından daha çok

¹⁶ Ebû Abdîrrahman el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbü’l-Ayn* (Beyrût: Menşûrât, ts.), 1/102-103.

¹⁷ Rağib el-İsfehani, *el- Müfredât fi Ğaribi’l-Kur’ân* (İstanbul: Çıra Yayınları, 2012), 720-721.

¹⁸ el-İsra 17/34.

¹⁹ et-Tevbe 9/11.

²⁰ Türk Tarih Kurumu Basımevi, *Türkçe Sözlük*, (Ankara: TDK Yayınları, 1969), 17.

iki taraf veya taraflar arasında cari olan ve karşılıklı hukukun söz-konusu olduğu örtük veya açık sözleşme niteliğindeki an(t)laşmalar anlaşılabilir. Birleşik isim şeklinde ve nesne (tümleç) almayan ahidleşme fiili daha çok karşılıklı sorumluluk arz eden bir an(t)laşma niteliği kazanmıştır. Ayrıca bileşik isim olarak da kullanılan Ahid/nâme; antlaşma, antlaşma kağıdı şeklinde de anlamlandırılmıştır.

Özetle belirtmek gerekirse, ahidde hem yemin hem de kesin söz verme anlamı vardır. İttifak hükümlerini (Allah ile İsrâiloğulları arasında yapılan ahdin hükümleri) ihtiva ettiği için, Yahudi ve Hıristiyan kutsal kitaplarına *Ahd-i Atik* ve *Ahd-i Cedit* denilmiştir.²¹ Bu nedenle ahid hem dinî hem siyasi hem ekonomik hem ahlaki hem de sosyal sözleşmeleri ilgilendirmektedir.

1.3. Mîsâk

Sözünde durmanın Kur'anî kavramlarından olan misâk, Sözlükte; **Yeminle pekiştirilerek verilen söz** şeklinde tanımlanmıştır. Mîsâk kavramı, v-s-k / و-ث-ق sülasi kökünden türemiştir.²² Kur'an'da aynı kökten türeyen 25 kelime bulunmaktadır. Kur'an'da ahid kelimesi farklı disiplinleri ilgilendirmesi bakımından daha geniş bir kullanım alanına sahiptir. Ahid; hem dinî hem siyasi hem ekonomik hem de sosyal sözleşmeleri ilgilendirmektedir. Kur'an, mîsâka sadakati önemseydiği gibi ahde vefayı da çok önemsemiş ve hayatın merkezine oturtmak istemiştir. Çünkü ahde vefa toplumların en çok ihtiyacı olan, güven ve sadakat ilkesini yerleştirmeye çalışır.

1.4. Ahde Vefa

Kur'an-ı Kerim'de v-f-y / و-ف-ي kökünden türeyen kelimeler 66 defa²³ tekrarlanmış olup farklı anlamlarda kullanılmıştır. Birçok ayette lügat anlamında kullanılan bu kavram, **ahid** kavramı ile kul-

²¹ Abdurrahman Küçük, "Ahid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/532-533.

²² Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an Yolu Meal ve Tefsiri*, 1/733-734.

²³ M.Fuad Abdulkaki, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li-elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1986), 756-757.

lanıldığında verilen sözlere bağlı kalmayı, akd (a-k-d / ع - ق - د) ile kullanıldığında ise ahidden daha kuvvetli anlaşmalara bağlı kalmayı anlatmaktadır. “Birçok anlamda kullanılan ahid ve vefa kavramı sıdk kavramı ile de içiçe olan bir kavramdır. Ahidleri muhafaza etme ve herşeyi tam/mükemmel yapma anlamları, kavramı önemli bir ahlakî erdem seviyesine ulaştırmıştır. Kur’an’ın bu kelimeye kazandırdığı anlam hem insan-insan ilişkisindeki yatay iletişimde hem de Allah-insan arasındaki dikey iletişimde söz konusu olan dinî ve sosyal içerikli bir niteliğe bürünmüştür.”²⁴ Kur’an, Allah’a inanmayı “العُرْوَةُ الْوُثْقَى” **Urvetu’l vuska** (Sağlam kulp) olarak nitelemiştir.²⁵ Ayrıca hadis ilminde **sika** olarak geçen kavram da v-s-k dan türemiş olup, ravinin güvenilirliğini niteleyen bir kavramdır. **Misâk** lafzı, meallerde genel olarak **Söz almak** şeklinde kullanılmakla beraber; söz, bağ, söz alma, kesin söz, sağlam söz, sağlam kulp, anlaşma, bağlanılan söz, ağır söz gibi anlamlarda da kullanılmıştır.

Kur’an’da Allah, genelde tüm insanlardan; özelde ise, Ehl-i Kitaptan, mü’minlerden, peygamberlerden ahid almıştır. Âl-i İmran suresi 81. ayette Allah, peygamberlere hitap ederek kendilerine kitap ve hikmet verdikten sonra beraberlerinde bulunanı tasdik eden bir peygamber geldiğinde, ona mutlaka inanıp yardım edeceklerine dair peygamberlerden söz almıştır. Bu sözünü de icâp-kabul formunda, keyfiyetini tam olarak bilemeyeceğimiz şekilde ve “*kabul ettiniz mi?*” sorusuna; “*kabul ettik*” şeklinde bir tasdikle almıştır. Bunun üzerine Allah; “O halde şahit olun, ben de sizinle birlikte şahitlik edenlerdenim” buyurmuştur.²⁶ Allah, Ehl-i Kitap’tan (Kendilerine kitap gönderilen Yahudi ve Hıristiyanlar) söz almış; ancak verilen sözü önemsemeyip kulak ardı etmişler ve bunun üzerine Allah onlara, yaptıklarının kötü bir alışveriş olduğunu bildirmiştir. “Allah, kendilerine kitap verilenlerden, «Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz» diyerek **söz almıştı**. Onlar ise

²⁴ Toshihiko Izutsu, *Kuran’i Kavramlar* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2017), 126-127.

²⁵ el-Bakara 2/256.

²⁶ Âl-i İmrân 3/81.

bunu kulak ardı ettiler, onu az bir dünyalığa değiştileder. Yaptıkları alış-veriş ne kadar kötü!”²⁷ diye kınanmışlardır.

Mehirle ilgili olan, Nisa suresi 21. Ayette ise, Misakan ğaliza diye geçen sıfat tamlaması, meallerde “sağlam bir temainat” eviri- siyle Türkçeye aktarılmıştır. Diyanet İşleri Kur’an Yolu Meal ve Tef- sirinde bu kavram: **Misaken ğaliza**, “ağır sorumluluklar yükleyen bir ahid, sapaasağlam bir sözleşme” şeklinde çevrilmiştir.²⁸ Ayrıca, **mīsāk** kavramı Nisa suresi 90. ayette ise toplulukla yapılan anlaş- ma manasında kullanılmış ve “Ancak, kendileriyle aranızda antlaş- ma bulunan bir toplum.”²⁹ Diye meallerde Türkçeye aktarılmıştır.

2. Kur’an’da Allah’ın İsrailoğulları’ndan Mīsāk Alması

Kur’an’da ilgili ayetler incelendiğinde, Allah’ın farklı şekillerde ve farklı muhataplardan mīsāk(söz) aldığı anlaşılır. Hangi konularda mīsāk(söz) alındığını özetlemek gerekirse; Allah İsrailoğulları’ndan; yalnızca Allah’a kulluk edeceklerine, anaya, babaya, yakın akrabaa- ya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceklerine, insanlara güzel söz sy- leyeceklerine,³⁰ Allah’ın, ziyaret edilip hal hatırının sorulmasını is- tediği kimseleri ziyaret edeceklerine, yeryüzünde fesat çıkarmaya- caklarına,³¹ Tevratı kuvvetle tutacaklarına (Hükümlerine uyma, emirlerine riayet etme, yasaklarından kaçınma), içindekileri hatırla- yacaklarına³² birbirlerinin kanını dkmeyeceklerine, birbirlerini yurtlarından ıkarmayacaklarına,³³ Allah hakkında gerçekten başka bir şey sylemeyeceklerine,³⁴ verilenleri (Emirler) kuvvetlice tutacak- larına, söylenenleri anlayacaklarına,³⁵ tağutu reddedip Allah’a ina- nacaklarına,³⁶ beraberlerindeki tasdik eden peygamber geldiğinde

²⁷ Āl-i İmrān 3/187.

²⁸ Hayrettin Kahraman v.d., *Kur’an Yolu* (Ankara: DİB Yayınları, 2014), 2/38-39.

²⁹ en-Nisā 4/90.

³⁰ el-Bakara 2/83,63,84; el-Āraf 7/169.

³¹ el-Bakara 2/27.

³² el-Bakara 2/63.

³³ el-Bakara 2/84.

³⁴ en-Nisa 4/171.

³⁵ el-Bakara 2/93.

³⁶ el-Bakara 2/256.

mutlaka inanıp yardım edeceklerine,³⁷ kendilerine verilen kitabı mutlaka insanlara açıklayacaklarına (gizlememe),³⁸ Savaşmayıp barış teklifinde bulunanların aleyhlerine girmeyeceklerine, onlarla anlaşacaklarına,³⁹ Cumartesi yasağını çiğnemeyeceklerine,⁴⁰ dair söz alındığı buyurulmuştur. İsrâiloğulları ile ilgili en çok dikkat çeken ayetlerden birisi de Nisâ sûresi 155. ayettir. Cenab-ı Allah ayette onların sınırı aştıklarını, azdıklarını, tamamen kendilerini değişime ve dönüşüme kapattıklarını bildiriyor. Hakkı kabul etmeyen bu kavmin, alaycı bir üslupla; **Kulubuna ğulf (قُلُوبِنَا غُفِّ)**, “Kalplerimiz kılıflanmıştır”, demeleri ve kendilerini bu şekilde nitelendirmeleri imanî tükenmişliklerini, inkârlarını itiraf etme kıvamına geldiklerini, uydurdukları onca bahane ve mantık yürütme savaşını kaybettiklerini gözler önüne seriyor. Yüce Allah onlara, affetme ve cennete koyma ahidini verdiği halde sırt çevirip en sonunda da hakkı-hakikati kabullenme niyetinde olmadıklarını ağızlarıyla itiraf etmişlerdir. Allah, onların imanla ilişkilerinin koptuğunu; "Pek azı müstesna artık iman etmezler." hükmüyle bildirmiş ve iman etmemelerine neden olan ağır gerekçeleri şöyle sıralamıştır:

*“Sözlerinden dönmeleri, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve ‘Kalplerimiz kılıflanmıştır’ demeleri sebebiyle (onları lânetledik, türlü belâlar verdik). Onların kalpleri kılıflı değildir, tam aksine küfürleri sebebiyle Allah o kalpler üzerine mühür vurmuştur; pek azı müstesna artık iman etmezler.”*⁴¹

Ayet-i kerimede Allah'ın İsrâiloğullarını; **Artık iman etmezler** şeklinde nitelendirmesine ve **lanetlenmelerine** neden olan eylemlerini sıralamak gerekirse;

1-Sözlerinden dönmeleri

2-Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri

³⁷ Âl-i imran 3/81.

³⁸ Âl-i imran 3/187.

³⁹ en-Nisa 4/90.

⁴⁰ en-Nisa 4/154.

⁴¹ en-Nisa 4/155.

3- Haksız yere peygamberleri öldürmeleri: Hz. Zekeriya (a.s) ve Hz.Yahya (a.s) peygamberleri haksız yere öldürmüşlerdir. Müfessirlerin ittifak ettiği ve nerdeyse bütün islamî kaynaklarda bu iki peygamberin hunharca katledildiği nakledilmiştir.

4- Kalplerimiz kılıflanmıştır demeleri: Hz. Muhammed'le (s.a.v) dalga geçercesine; “Ey Muhammed! Bizim kalplerimiz örtülerle kapanmıştır. Binaenaleyh söylediklerin kalplerimize girmez.”⁴² dedikleri için lanete müstehak oldular. Aslında lanetlenmeyi kendi iradeleri ile istemiş oldular. Halbuki tam aksine, inkarları ve sapıklıkları sebebiyle Yüce Allah, o kalpleri mühürlediğini bizzat bildiriyor. Onlardan Abdullâh b. Selâm ve arkadaşları gibi, az bir grup hariç kimse iman etmez.⁴³ Ayrıca sonraki ayetlerde⁴⁴ kalplerinin mühürlenmesinin diğer sebeplerine de değinilmiştir. Bu sebepler şunlardır:

5- Hz. İsa'yı inkâr etmeleri,

6- Hz. Meryem'e hakaret etmeleri: Allah, âlemlerdeki bütün kadınlara üstün kıldığı halde Hz. Meryem'e ağır bir iftira atıp onu çirkin ve alçakça bir şekilde fahişlikle suçlamışlardır.

7- Hz. İsa'yı öldürme iddiaları: Sapkınlıkta sınır tanımayan söz konusu muhataplar ayette: “Allah'ın elçisi olduğunu iddia eden Meryem oğlu İsa'yı öldürdük.” demeleri yüzünden kalplerini mühürledik.⁴⁵ Şeklinde ifade ediliyor. Aslında burada Hz. İsa hakkında “öldürdük” demeleri bile ne kadar azdıklarını göstermektedir. Çünkü peygamberler, Allah'ın seçmiş olduğu, insanları hidayete çağıran, hakkı ve hakikati tebliğ eden elçilerdir. Kur'an-ı Kerim'in açık ve kesin ifadesine göre Hz. İsa bir peygamberdir.⁴⁶ Dolayısıyla, lanetlenme ve kalplerin mühürlenmesi ile neticelenen bu karakteristik sahneler onlardaki ahlakî bitişi de resmetmektedir.

⁴² Muhammed Ali es-Sâbunî, *Safvetü't-Tefasir* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 78.

⁴³ es-Sâbunî, *Safvetü't-tefâsir*, 43.

⁴⁴ Âl-i İmran 3 /156, 157.

⁴⁵ en-Nisa 4/156-157.

⁴⁶ en-Nisa 4/171.

3.Allah'ın İsrailoğulları İle Yaptığı Ahidleşmenin Keyfiyeti ve Muhtevası

3.1. İsrâiloğulları Kıssasındaki Ahidleşmenin Mahiyeti

Allah'ın hidayet rehberi olarak gönderdiği Kur'an, insanların dünya ve ahiret mutluluğunu sağlayıcı prensipleri içeren, önceki kutsal kitapları tasdik eden, ilahî mesajlar bütünüdür. Amacı; insanları dinî, amelî ve ahlakî açıdan eğitmek, değiştirmek ve dönüştürmektir. Allah, bu değişim ve dönüşüm sürecindeki kararı akıl, irade ve sorgulama yeteneği verdiği insana bırakmıştır. Kur'an, insanları bu ilahî mesajlar yoluyla Allah'ın rızası doğrultusunda ve belli bir metod dahilinde eğitir. Bu metodlardan birisi de kıssalardır. Çünkü kıssalar, tarihi güncelle taşıyarak onu mesaj yüklü bir sahneye dönüştürür.⁴⁷ Kur'an'da en çok bahsedilen kıssalardan birisi İsrâiloğulları kıssasıdır. Kur'an'da İsrâiloğulları'ndan çok fazla söz edilmesi onların nüzul sürecinde müslümanlarla içiçe yaşamış olmalarından siyasî, ticarî ve hukukî anlamda iletişim halinde bulunmalarından kaynaklanıyor. İsrâiloğulları ile ilgili ayetler farklı surelerden derlenip biraraya getirildiğinde aslında kulun yaratıcısına karşı yaratılış gâyesini barındıran hususlara ve imanî prensiplere de vurgu yapılmaktadır.

Kur'an'ın ana hedefi, tarihî bir olayı olduğu gibi anlatıp muhatabını bilgilendirmek değil, vermek istediği mesajın daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacağı için kıssaları bir araç olarak kullanmaktır.⁴⁸ Bir eğitim yöntemi olarak kullanılan Kur'an kıssaları, ibret alınacak olan, tarihî doğruluk ve gerçeklik niteliği taşıyan olaylardır. Kısaca, kıssaların gâyesi, Kur'an'ın indiriliş maksatlarını gerçekleştirmektir.⁴⁹ Bununla beraber Ayetlerin nüzul sebepleri de önemlidir

⁴⁷ Zekeriya Pak, "İnsanın Yeryüzündeki Varlığına Meleklerin İlk Tepkisi: Bakara 2/30'daki İfade Üslubu İle İlgili Farklı Bir Yorum Denemesi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (2007), 53-76.

⁴⁸ Zekeriya Pak, "Hz. İbrahim Yıldız, Ay ve Güneşi Rab Edindi mi?: En'âm 74-83'teki İbrahim Kıssasına Tarihî Gerçeklik Açısından Bir Bakış", *EKEV Akademi Dergisi* 7/14 (2003), 59-74.

⁴⁹ Demirci Muhsin, *Tefsir Usulü* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 210.

ve Kur'an'ın vermek istediği mesajın anlaşılmasını kolaylaştırır. “*Bu ayet şu kişiler hakkında inmiştir*” şeklinde bir yaklaşım Kur'an hakkında yeterli bilgi donanımına sahip olunmadığında yanlış veya eksik anlamalara neden olabilmektedir. Doğrudan müslümanlara hitap etmiyor gibi bir izlenime sahip olan birçok ayette müslümanlar dolaylı yoldan uyarılmakta, başka bir deyişle yanlış yapan muhatapların yanlışlarına düşmeme konularında uyarılmaktadırlar. M.Sait Şimşek'in izahı konuya biraz daha açıklık getirecek mahiyettedir; “Bu ayet; müşrikler/Ehl-i Kitap/Hristiyanlar/Yahudiler hakkında, bu ayet falanca hakkında indirilmiştir şeklinde bir yaklaşım eksikliğe neden olabilir, bu hususların sadece bu muhatapları ilgilendirdiği gibi izlenim doğurabilir, söz konusu sapmaların gündeme getirilmesi müslümanları uyarmak içindir.”⁵⁰ Aksi taktirde Kur'an-ı Kerim'i salt bir Tarih Kitabı olarak algılama tehlikesi oluşabilir. Böyle bir yaklaşım da Allah tarafından insanlığın hidayetine vesile olarak indirilen Kur'an'ın hedeflediği değişimi engeller. Kur'an'ın geçmiş ümmetlerle ilgili kuru tarihi bilgilerden ibaret olmadığını hak üzere olan insanların zamanla saptığını ifade eden Şimşek: “Kur'an ne müşriklerin tarihini ve ne de Ehl-i kitabın tarihini anlatmayı hedef ediniyor. Bütün insanlığın atası bir peygamberdir. Bütün insanlar başlangıçta hak üzere idiler. Zamanla o hak yoldan saptılar.”⁵¹ Dolayısıyla denilebilir ki, ayetlerin büyük bir kısmı özel bir olaya, konuya, belirli bir sebebe bağlı olarak inmeyip, genellikle insanları muhtaç oldukları hususlarda bilgilendirmek, haktan ve hakikatten ayrıldıklarında yollarını aydınlatmak, suskunluk ve durgunluk dönemlerinde yeniden dirilişi sağlamak maksadıyla beşerî ihtiyaçlarını karşılamak, istikametlerini kaybettikleri zaman onları doğruya yönlendirmek veya uyarmak maksadıyla vahyedilmiştir.⁵²

Allah'ın İsrâiloğulları ile ahidleşmesinde muhatap kitle İsrâiloğulları olarak zikrediliyorsa da ahidleşmeye sebep olan un-

⁵⁰ M.Sait Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2016), 120.

⁵¹ M.Sait Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, 120.

⁵² Muhsin Demirci, *Tefsir Usulü*, 222.

surlar ve ahidleşmenin mahiyeti tahlil edildiğinde hitabın İsrâiloğulları üzerinden tüm insanlara yönelik unsurlar taşıdığı da rahatlıkla görülebilir. Yani; “*sebebin özel olması hükmün genel olmasına mani değildir*”⁵³ kuralı gereği, hitabedilen kitleye yönelik mesajların tüm insanlara yönelik olabileceği göz ardı edilmemelidir. İsrâiloğulları'nın mensup olduğu dinsel gelenek olarak tanımlanan Yahudilik ise, kronolojik olarak en eski din⁵⁴ olma özelliğine sahiptir. Ayetler incelendiğinde Allah'ın İsrâiloğulları'na yönelik gerek hitap tarzında ve gerekse üslubunda birtakım değişikliklerin olduğu görülür. Peki! Allah'ın kullanmış olduğu farklı hitap tarzlarındaki değişimin altında yatan sebepler nelerdir? Allah'ın İsrâiloğulları'na yönelik üslup değişikliğinin ahidleşmenin ihlali ile ilgisi var mıdır? Allah'ın verdiği nimetleri sık sık hatırlatmasının nedeni nedir? Ahidleşmenin keyfiyeti ve mahiyeti nedir? Bütün bu sorulara cevap aramamızın yanı sıra İsrâiloğulları'nı ahidleşmeye karşı takınmış olduğu menfi tavır ve duyarsızlığın altında yatan sebepleri tahlil etmenin gayreti içerisinde olacağız.

Ahidleşme kavramı, “*âhede-yu'âhidu-mu'âhede*” formundan türemiş *mufâ'ale* kalıbından bir mastardır. İki taraf arasında cari olan, işteşlik belirten ve karşılıklı yapılan anlaşmalar için kullanılır. Burada mastar konumunda bulunan *mu'âhede* karşılıklı **ahidleşme** anlamındadır. İnsanın kendisine verdiği söz “*ahid*” olarak isimlendirilebilir ama ahidleşme sayılmaz. *Ahidleşme*, iki taraf veya taraflar arasında yapılan karşılıklı bir sözleşmedir ve karşılıklı haklar ve sorumluluklar doğurmaktadır. “Her ‘ahidleşme’, ahid olduğu için, tarafların her ikisini yükümlülük altına sokar.”⁵⁵ Tarafları yükümlülük altına koyan bu İslamî erdem beraberinde sadâkat, güven, ve ahde vefa gibi ahlakî lkelerle birleştiğinde çok üstün bir meziyet halini alır.

⁵³ Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, 245.

⁵⁴ Aydın, *Ana Hatlarıyla Dinler Tarihi*, 285.

⁵⁵ İzutsu, *Kur'an'da Dini ve Ahlâki Kavramlar* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2017), 158.

Allah-insan arasındaki ahidleşme hem mahiyet ve keyfiyet itibariyle hem de taraflardan birinin Yüce Allah olması nedeniyle ahidleşmeye üst düzeyde bir değer kazandırmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus, ahidleşmenin tarafı olan Cenab-ı Allah'ın verdiği sözden asla caymaması, sözünü değiştirmemesi ve verdiği sözün kesinlik arz etmesidir. Ancak, sözleşmenin diğer tarafı için böyle bir kesinlik söz konusu değildir. Bunu da hitap tarzlarından anlamak mümkündür. Cenab-ı Allah; **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ** “*Ey iman edenler! Sözlerinizi yerine getirin!*”⁵⁶ Ayette İman ile ahde vefa arasında güçlü bir bağ göze çarpmakta ve ayetin mefhumundan, sözleşmeyi ihmal etmenin iman zaafiyeti ile neticelenme tehlikesi anlaşılabilir.

Allah İsrâiloğulları'na;” *Size verdiğim nimeti hatırlayın. Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki ben de size vaad ettiklerimi vereyim.*”⁵⁷ Diye hitap ettiği âyette Kur'anî kavramlardan olan “*ahde vefa*”nın bizzat Allah tarafından kullanılması dinî, sosyal, hukukî ve ahlakî olan bu kavrama vermiş olduğu değer bir göstergesidir. Ayetin mefhumundan Allah'ın kullarında da aynı erdemi görmek istediği sonucu çıkarılabilir. Burada, İmanî ve ahlâkî bir prensip olan **ahid** ve **ahde vefa**ya vurgu yapılmakta ve ardında ayetin sonunda tevhid ilkesini çağrıştıran “*sadece benden korkun*” ifadesi kullanılarak yegane hükümlerliliğin kendisine ait olduğunu dile getirmektedir.

Yüce Allah; **يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ** “*Ey İsrâiloğulları size verdiğim nimetimi hatırlayın!*”⁵⁸ Şeklindeki hitabıyla, nüzul dönemindeki muhataplara, geçmişte onların atalarına verdiği nimetleri kast ederek nimetler üzerinden hem onları önemsedğini belirtmekte hem de verilen nimetlerle nimet vereni hatırlatıcı bir tembihte bulunmaktadır. Bu hitabın diğer bir sebebi de atalarına verilen nimetlerin onlar için de nimet olmasıdır. **Örneğin**; Allah onların ata-

⁵⁶ el-Maide 5/1.

⁵⁷ el-Bakara 2/40.

⁵⁸ el-Bakara 2/40, 47.

larını Firavun'un zulmünden kurtarmasaydı kökleri kazınır ve ayetin nazil olduğu zamanda hiçbiri hayatta olmazdı. Burada hem verilen nimetlerin değerine hem de nimetleri verenin üstünlüğüne vurgu yapılmaktadır. Çünkü, İnsan, sekülerleşme (dünyevileşme) sonucu maddeye yoğunlaşır; akabinde maneviyatta meydana gelen tahribat beraberinde yozlaşmaya neden olur. Artık böyle bir insan, açıktan görmediği şeylere inanmama gibi psikolojik bir eğilim içerisine girer. Tarihi gerçekliklerden hareketle bu eğilimi bariz bir şekilde İsrailoğulları'nın bir kısmında görmek mümkündür. Aslında bu eğilim onlardaki manevi çöküşün de bir göstergesidir. Allah'ın var olduğunu biliyorlar ancak kibir ve inatları bu var oluşun aksi yönünde davranışlar sergilemelerine neden oluyor. Hz. Mûsâ'yı zor durumda bırakmak maksadıyla kendilerine göre imkansız isteyip Hz. Mûsâ'yı mağlup etmeyi tasarlıyorlardı. Onların yaptıkları tamamen algısal bir operasyondan ibaretti, *"Ey Mûsâ! Biz Allah'ı aşikâre (açıktan açığa) görmedikçe sana asla inanmayacağız."*⁵⁹ şeklindeki taleplerinden sapkınlıkta ulaştıkları seviyeyi anlamak mümkündür.

4.İsrailoğulları'nın Ahidleşme Karşısındaki Tutumları

Ahidleşme ile ilgili hitaplar incelendiğinde Allah'ın sık sık nimetlere vurgu yapıp hatırlatmada bulunması ahidleşmenin keyfiyeti noktasında önem arz etmektedir. Çünkü, verilen nimetler bir kavme verilebilecek en kutsal nimetlerdi. Onlara çok sayıda peygamber gönderilmesi, Tevrat verilmesi, Firavun'un zulmünden kurtarılmaları, bildircin eti ve kudret helvası verilmesi, çölün kavurucu sıcağı altında bulutla gölgelendirilmeleri gibi nimetler ahidleşme süreci açısından büyük ehemmiyet arz etmektedir. Ancak onlara verilen dinî, dünyevî nimetler şükretmeyi gerektiren nimetler olduğu halde onlar kin ve hasetlerinden dolayı nankörce davranışlar sergileyerek ahidleşmeyi ihlal etmişlerdir. Genel hatlarıyla bu ihlalleri başlıklar halinde aktarmanın konuyu anlaşılır kılacağı kanaatindeyiz. Bu ihlaller şu şekildedir.

⁵⁹ el-Bakara 2/55.

4.1. Peygamberlere Haset Etme, Onları Kabullenememe

İsrâiloğulları'nın en büyük sapkınlıklarından birisi hakkı ve hakikati tebliğ eden peygamberleri kabullenememe, onlara karşı kin ve nefret duyma, öldürmeye kalkışma, hatta onlardan bazılarını öldürmedir. Diğer taraftan son peygamberin geleceğine dair hem Tevrat'ta, hem de İncil'de açıkça bilgi olduğu ve özellikleri belirtildiği halde sırf kendilerinden gelmedi diye kin besliyorlardı.

Yahudiler, çeşitli hile ve desiselerle mü'minleri itikadî açıdan da sarsmaya çalışıyorlardı. Örneğin Kur'an önceki kitapların Allah tarafından gönderildiğini söylüyor. Eğer böyleyse Kur'an, neden önceki kitaplardakilerden değişik emirler veriyor? Kur'an Yahudi ve Hıristiyanların kendilerine indirilen öğretilerin bir kısmını unuttuklarını söylüyor. Allah'ın öğretilerinin hafızalardan silinmesi nasıl mümkün olur?⁶⁰ Şeklinde sorular sorarak mü'minleri iyiden iyiye şüpheye düşürmek istiyorlardı. Cenab-ı Allah bütün bu sorulara vahiy yoluyla bizzat cevap veriyor. Kur'an, Yahudi ve Hıristiyanların kutsal kitaplarını doğrulamakta ve yanlışlarını da tashih etmektedir.⁶¹ Daha önce Hz. Mûsâ'ya da aynı şeyi yapmışlardı. Hz. Mûsâ'ya Allah'ı cehren/açıkça, göstermedikçe inanmayacaklarını söyleyip daha büyük isteklerde bulunmuşlardı. Allah Hz. Muhammed'e (s.a.v) teselli mahiyetinde;

*"Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyorlar. Onlar bundan daha büyüğünü Mûsâ'dan istemişler, 'Bize Allah'ı apaçık göster' demişlerdi de bu haksız davranışları yüzünden onları hemen yıldırım çarpmıştı. Bilâhare kendilerine açık deliller geldikten sonra buzağıyı (tanrı) edindiler; biz bunu da affettik. Ve Mûsâ'ya apaçık bir delil verdik."*⁶² buyuruyor.

Amaçları inanmama bahanelerine gerekçe aramaktı. Ama bütün bunlar isyanlarını arttırıyordu. Azgınlaştıkça azgınlaşıyorlardı. Kur'ân-ı Kerim, Ehl-i kitaba kendi kitaplarını delil olarak göster-

⁶⁰ Ebu'l Al'â el-Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'an* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1991), 1/102 103.

⁶¹ M. Sait Şimşek, *Kur'an'ın Ana Konuları* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2017), 102.

⁶² en-Nisa 4/153.

mekte Tevrat ve İncil'i yakından tanıyanların, peygamberimizin peygamberliğini bildiklerini söylemektedir:

*“Kendilerine kitap verdiklerimiz onu kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanurlar. Yine de içlerinden bir grup bile bile gerçeği saklıyorlar.”*⁶³ şeklinde bu gerçek dile getirilmektedir.

4.2. Verilen Nimetleri Beğenmeme

Kur'anî metotlardan biri de muhataplarda meydana gelen bozulma ve sapmaları hatırlatmalarda bulunarak düzeltmeye çalışmak ve bu şekilde hidayete vesile olmaktır. Bunu yaparken de muhatap kitlenin içerisinde bulunduğu duruma göre bazen övgü, bazen müjdeleyici, bazen korkutucu ve bazen eleştirel ifadeler kullanılır. Cenab-ı Allah, Bakara suresi 40. Ayette verdiği nimetleri hatırlatarak adeta **ahidleşme** koşulunu sergiler tarzda bir üslup kullanıyor. وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ. *“ahdime vefa gösterin ki, ben de ahdinize vefa göstereyim.”* Ahde uyma koşulunun da kendisine itatsızlıktan sakınmak olduğunu ayetin sonunda وَإِيَّايَ فَارْهَبُونُ *“Bana itaatsızlıktan sakının”* şeklinde buyurarak belirtiyor.

İsrailoğulları bazen daha da ileri gidip gözlerinin görmediği, akıllarının idrak etmek istemediği vahiy meleği Cebrail'e (a.s), vahyi Hz. Muhammed'e (s.a.v) getirdiği için nefret edip kin kusuyorlardı. Saçma gerekçeler ileri sürüp; *“Şayet vahyi Cebrail değil de Mikail getirseydi kabul ederdik. Çünkü Mikail bolluk ve bereket demektir.”* Şeklinde muhakemeden ve ciddiyetten yoksun iddialarıyla kalplerinde var olan kini, nefreti, çekememezliği açığa vuruyorlardı. Oysa, Cebrail (a.s) ve Mikail (a.s) gözle görülemeyen varlığı tasavvur edilemeyen Allah'a mutlak bir şekilde itaat eden varlıklardır. Meleklerin bir kısmına iman edip bir kısmına iman etmemek tamamen muhakemeden uzak kuruntudan ibaret, hastalıklı bir ruh halinin dışı vurumudur. Aslında zihinlerinin arka planında Cebrail'in (a.s) vahyi Arap bir peygambere getirmesini içlerine sindirememek vardı.

⁶³ el- Bakara 2/146.

“Allah onlara gazap etmişti. Çünkü bunlar, Allah’ın bu kadar açık ve gizli delillerine karşılık nankörlük ediyorlardı. Hatta daha ileri gidip peygamberleri haksız yere öldürüyorlardı.”⁶⁴

Hz. Zekeriyya, Hz. Yahya peygamberleri şehit etmişlerdi. Bunun sebebi ise isyan etmeyi gelenek haline getirip sürekli olarak hadlerini aşmalarıydı.⁶⁵ Buna rağmen günahlarında ısrar etmeyip, yaptıklarından pişman olsalardı Allah’ın onlarla ahidleştiği hususlara riayet etmiş olsalardı, onlar için bağışlanma ve cennet vaadi vardı. Allah’ın onlara önerdiği yaşamı sürselerdi gazaba müstahak olmayacaklardı. Bakara suresi 62. ayette;

“Şüphesiz ki, mü’minlerden, Yahudilerden, Hıristiyanlardan ve Sabûilerden; Allah’a ve ahirete gerçekten iman eden ve salih amel işleyenler için elbetteki Rab’leri katında mükafatları vardır. Onlar için ne bir korku ne de de bir hüznün vardır.”⁶⁶ Buyurularak adeta onlara kurtuluş reçetesi sunulmuş oluyordu.

4.3. Verdikleri Sözlerden Yüz Çevirip Cumartesi Yasağını Çiğnemeleri

Allah, hatırlatmalarına devam ederek, Tevrat’a ve içindeki hükümlere uymaları konusunda misâk (Yeminli söz) aldığını İsrâiloğulları’nın, bundan yüz çevirdiklerini hatırlatıyor.” Misâkla ilgili bu ayetlerde, İsrâiloğulları’nın Hz. Mûsâ’nın önderliğinde ilk ulusal yapılanmalarına ve dinî akımlarına ait bazı hatırlatmalar vardır.”⁶⁷ Bu ayetlerde⁶⁸ daha çok Tûr-i Sina’da Hz. Mûsâ’nın Allah’ın sözünü bizzat dinlediği dağdan bahsediliyor. Tûr Arapça ve Sûryanice’de dağ anlamına gelir. Tûr-i Sina ise Tûr Dağı’dır. Bu dağ farklı kaynaklarda da kutsal bir dağ, bir volkan⁶⁹ olarak geçer. Misâk ise, **Yeminli söz** anlamına gelir. Burada söz konusu misâk

⁶⁴ el- Bakara 2/61.

⁶⁵ Yazır, *Hak Dini Ku’an Dili*, 390.

⁶⁶ el- Bakara 2/62.

⁶⁷ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 396.

⁶⁸ el- Bakara 2/63-66.

⁶⁹ Felicien Challaye, *Dinler Tarihi* (İstanbul: Varlık Yayınları, 2015), 133.

ile, İsrailoğulları'nın ilk dönemlerde Mısır'da Hz. Mûsâ'ya verdikleri sözü de anlamak mümkündür.⁷⁰

“*Ve hani (Hatırlayın) bir zamanlar misâkınızı almış, yani sağlam bi söz (mîsâk) vererek Hz. Mûsâ'ya uymanızı ve ona verdiğimiz kitabın emrine tutunup yasağından kaçınmanızı teklif etmiştik. Tevrat'a sımsıkı, ciddiyetle, kuvvetli bir şekilde sarılın, içindekileri alın.*”⁷¹ Şeklinde söz alınmış, ama verilen bu sözden de yan çizip Cumartesi yasağını çiğnedikleri gibi Tevrat'a da uymamışlardır.

“*Hatırlayın ki, sizden sağlam bir söz almış, üzerinize de dağı kaldırmıştık. 'Size verdiğimiz kuvvetle tutun, onda bulunanları daima hatırlayın; umulur ki korunursunuz'*⁷²(Demıştik).” “*Bundan sonra yine döndünüz. Eğer Allah'ın keremi ve rahmeti üzerinizde olmasaydı muhakkak zarara uğrayanlardan olurdunuz.*”⁷³

Yüce Allah, onlardaki itaatsizlik, vurdumduymazlık, hilekârlık, yan çizme, hakkı kabullenmeme, sözden dönme gibi gayr-i ahlakî tavırlar karşısında üslubunu da sertleştirerek adeta şu mesajı veriyor: Size olan ahdim gereği, elçi olarak gönderdiğime tabi olmanız gerekirken, verdiğim kitaba sımsıkı sarılmanız gerekirken hep yan çizer, hilekarlık yaparsınız. O zaman size söylenecek tek şey kalıyor. *كُونُوا قِرَدَةً خَاسِيَةً*, “*Aşağılık (Sefih) maymunlar olun.*”⁷⁴ Cumartesi günü herhangi bir şeyle meşgul olmayıp ibadet etmeleri gerekirken, avlanmak haram olduğu halde bu yasağı da bile bile çiğneyip dinî sınırları aşmalarından dolayı böyle bir hitaba maruz kaldılar. Bu yüzden onlara, **Aşağılık maymunlar olun!** denilerek, aslında bu şekildeki hitaba müstehak olmanın sebebi de açıklanmış oluyordu. Cenab-ı Allah, A'râf sûresinde de onların Cumartesi gününün saygınlığına riayet etmediklerini ve dinin sınırlarını aştıkları

⁷⁰ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 396.

⁷¹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 396.

⁷² el- Bakara 2/63.

⁷³ el- Bakara 2/64.

⁷⁴ el- Bakara 2/65.

rını bildiriyor.⁷⁵ Çünkü halk, haftanın yedinci günü çalışmayarak Sebt (Cumartesi) gününü kutlamaktaydı.⁷⁶ Onlara göre de Cumartesi günü tanrıya ayrılmıştır. O gün sofı bir yahudi ne kendisi çalışır, ne de evindekilere iş gördürür.⁷⁷ Söz konusu ayetlerde “aşğılık maymunlar olun!” hitabı farklı şekillerde de yorumlanmıştır. Ancak konumuzla doğrudan ilgili olmadığı için bu hususa değinmeyeceğiz.

4.4. Allah’ın Emrini Ciddiye Almamaları Gereksiz Soru Sormaları (Bakara Kıssası)

Geçmiş toplumların başından geçen olaylar, gelecek toplumların eğitiminde de başvurulması gereken hususlardır. Kur’ân-ı Kerim de bu yola başvurmuştur.⁷⁸

“Bir zaman Mûsâ kavmine, “Allah size bir inek kesmenizi emrediyor.” Demişti.⁷⁹

Hz. Mûsâ İsrâiloğulları’na Allah’ın bu emrini bildirdiğinde, bu emri yerine getirmeleri gerekirken edep dışı bir tavırla Hz. Mûsâ’ya; قَالُوا اتَّخَذْنَا هِرْوًا “Bizimle alay mı ediyorsun!” demişlerdi. Hz. Mûsâ ise; أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ, “Cahillerden olmaktan Allah’a sığınırım!” der. Eğer emir tebliğ edildiğinde emre riayet ederek herhangi bir sığırı kesselerdi emri yerine getirmiş olacaktı. Ancak böyle yapmayarak durumu ağırlaştırmış oldular.

Merhum Elmalılı (ö.1360/1942) **Bakara kıssası** olarak bilinen olayın İsrâiloğulları’nın henüz Mısır’dan çıkmadığı ve Hz. Mûsâ’nın peygamberliğinin ilk yıllarında olduğunu belirtiyor. Kur’an ayetlerinin doğru anlaşılması için bir araç olan sebep-i nüzulün bilinmesi mesajı anlaşılır hale getirir. “Zira bu husustaki ihmal ve dikkatsizlik Kur’an’ı anlama, açıklama ve yorumlama faaliyetlerinde olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır. Sebep-i Nüzul,

⁷⁵ el- A’râf 7/63.

⁷⁶ Challaye, *Dinler Tarihi*,136.

⁷⁷ Challaye, *Dinler Tarihi*,146.

⁷⁸ M. Sait Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2016), 102.

⁷⁹ el- Bakara 2/67.

Kur'an'ı anlama ve açıklama faaliyetinin en önemli yardımcı unsurlarındandır.”⁸⁰

Bu kıssa, Diyanet İşleri Başkanlığı *Kur'an Yolu Meal ve Tefsirinde* Taberî, ve Râzi'den naklen şu şekilde aktarılmaktadır.

Abdullah b. Abbas, Ubeyde b. Sâmit, Ebu'l-Âliye gibi bazı ilk dönem müfessirlerinin aktardığına göre hayli zengin ve yaşlı bir yahudi, mirasına ve kan bedeline göz diken yeğeni tarafından öldürülüp bir yere atılmış, cinayet bir mâsumun üstüne yıkılmak istenmişti. Katilin bulunamaması yüzünden toplumda neredeyse silâhlı mücadeleye kadar varacak bir gerginlik doğdu ve olay Hz. Mûsâ'ya bildirilerek kendisinden bir çözüm bulması istendi. O da Allah'tan aldığı vahye uygun olarak bir inek kesmelerini ve bunun bir parçasıyla maktulün cesedine vurmalarını emretti. Denilenin yapılması üzerine maktul dirildi ve kendisini öldürenin kimliğini açıkladı.⁸¹

Aslında burada Hz. Mûsâ'nın ciddi anlamda risk aldığı rahatlıkla söylenebilir. Çünkü, “Mısır'da sığırlara kutsallık atfediliyordu.”⁸² Kutsallık atfettikleri şeyi kesmelerini söylemek cesaret gerektiriyordu. Elmalılı, söz konusu kıssanın Hz. Mûsâ'nın peygamberlik görevinin ilk yıllarında olduğunu, sığır boğazlamanın o dönem İsrailoğulları'na hakim olan Firâvun hanedanının tanrılarını boğazlamak anlamına geldiğini ve bu açıdan bir başkaldırı mahiyetinde olduğunu belirterek bu emrin kolayca gerçekleştirilebilmesinin zorluğundan bahseder.⁸³ Bu nedenle Başlangıçta “*Sen bizimle alay mı ediyorsun*” şeklinde zaten tepki vermişlerdi. Ancak Hz. Mûsâ'nın

⁸⁰ Fatih Tiyek, *Kur'an'ı Anlamada Bağlamın Rolü* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 168.

⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bk., Ebû Cafer Muhammed b.Cerir et-Taberî. *Taberî Tefsiri*, trc. Hasan Karakaya& Kerim Aytekin (İstanbul: Hisar Yayınevi, 2013), 1/238-249; Fahrüddin er-Râzi, *Mefâtihu'l-ğayb (et-Tefsirü'l-kebir)*, nşr. M. Muhyiddin Abdülhâmid (Kâhire: Darü İhyai't-Turasi'l-Arâbi, 1934-62), 3/111-114; Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir, çev. Muhammed Esed, Türkçeye çev. Cahit Koytak & Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 1999), 21; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 400-406; Muhammed Ali Es-Sabuni, *Safvetü't-Teffasir*, 111-117; Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “*Kur'an Yolu Meal ve Tefsiri*” (Erişim 11 Aralık 2019).

⁸² Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “*Kur'an Yolu Meal ve Tefsiri*” (Erişim 11 Aralık 2019).

⁸³ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 400.

kararlılığı karşısında bahane üretmek ve zaman kazanmaktan başka yapabilecekleri çok fazla bir şey de yoktu. Artık durumun ciddiyetini anladıklarında ise, ahmaklıklarını örtbas etmek için pes edici ve uzlaşıcı mahiyetteki sorularını sıraladılar: “*Bizim adımıza rabbine dua et de onun ne olduğunu,*⁸⁴ *renginin nasıl olacağını,*⁸⁵ *nasıl bir şey olduğunu*⁸⁶ *bize açıklasın!*” ayetin devamında *az kalsın yapmayacaklardı.*⁸⁷ ifadesi sığırı istemeye istemeye kestiklerini aktarıyor. Söz konusu kıssa Yahudiler’in kendi kutsal kitaplarında da ayrıntılı olmazsa da yer alıyor.⁸⁸ Ahidleşmenin ihlallerinden birisi de kanaatimize göre, Bakara kıssası olarak bilinen, Tevrat ve Kur’an’da ortak metinlerden olan “*Altın Buzağı*” ve “*Kızıl İnek*” kıssasıdır.⁸⁹ Bu nedenle çok ayrıntılı olmasa da bu kadar yer ayırmayı uygun gördük.

4.5. Allah’a İftira Etmeleri ve Allah’ın Kelamını Bile Bile Tahrif Etmeleri

İsrâiloğulları’nın ahidleşmeyi ihlallerinden birisi de onlardan bir kısmının (Fırka, grup), Allah katından olmadığı halde Allah’a aitmiş gibi ayetler uydurmalarıdır. Bunu bile bile yapmaları da ne kadar aşırıya gittiklerini gösteriyor. Kendi kutsal kitaplarında yapmış oldukları bu tahrifat tamamen insanların aklına şüphe düşürmek adına yapılan taktiklerdi ve amaç, insanların itikatlarını sarsmaktı. “Müfessirler genellikle 78. âyetin bir kısım yahudiler hakkında olduğu kanaatindedirler.”⁹⁰

“Onlardan bir grup, kitapta olmayanı ondan sanasınız diye kitabı okurken dillerini eğip bükerek ve Allah katından olmadığı hal-

⁸⁴ el- Bakara 2/68.

⁸⁵ el- Bakara 2/69.

⁸⁶ Kutsal Kitap (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, Yeni Yaşam Yayınları, 2001), Yasanın tekrarı, Tesniye, 21/1-9

⁸⁷ el- Bakara 2/71.

⁸⁸ Kutsal Kitap, *Yeni Yaşam Yayınları* (Çıkış: 32: 1-35), 90, (Sayılar: 19: 1-10), 159.

⁸⁹ Kadir Albayrak, “İsrâiloğulları’nın “**Altın Buzağı**”sı ve “**Kızıl İnek**”i, *Bilimname* 7, 2004/2, 91-91 “Altın Buzağı” ve “Kızıl İnek” için Kur’an-ı Kerim’de “icl” ve “bakaratün safra” tabirleri geçmektedir. İngilizce Eski Ahit metinlerindeki “The Golden Calf” ve “The Red Heifer”in karşılığı olan “Altın Buzağı” ve “Kızıl İnek” tabirleri kullanılır. (1.Dipnot, 92)

⁹⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur’an Yolu Meal ve Tefsiri*, 1/611- 613.

de, 'Bu Allah katındandır' derler. Onlar **bile bile** Allah hakkında **yalan** uydurmaktadırlar."⁹¹ Bunun yanında müspet özelliklere sahip olan kimselerin bulunduğu da objektif bir şekilde sunulmuştur. Ayet-i kerime;

"Ehl-i kitaptan öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet etsen onu sana noksansız öder; içlerinden öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet etsen tepesine dikilip durmadıkça onu sana ödemez. Çünkü onlar; 'Ümmîlere yaptıklarımızdan dolayı bize bir vebal yoktur!' derler. Onlar **bile bile Allah adına yalan** söylemektedirler."⁹² Diye aktarılmaktadır. Aslında çalışmamızda ele aldığımız ve konuyla ilgili çalışmamızın kapsamından dolayı buraya alamadığımız ayetleri de iyice analiz ettiğimizde Allah'ın onlardan aldığı sözlerin (ahid, yeminli söz, mîsâk) aslında tüm insanlara hitap eden evrensel amelî, itikadî ve ahlakî esaslar olduğu ve vasat bir mü'min kulun Rab-bine karşı yerine getirmekle mükellef kılındığı temel vazifelerden olduğu görülecektir. Özetle; Bakara suresi 83. Ve 84. ayetler aslında genel hatlarıyla ahidleşmenin mahiyetini özetler.

"Bir zamanlar biz İsrâiloğulları'ndan, "**Yalnız Allah'a kulluk edeceksiniz; ana babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz. İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin**" diyerek söz almıştık."⁹³ Devamında;

"Vaktiyle sizden, birbirinizin kanlarını dökmeyeceğinize, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacağınıza dair de söz almıştık. Siz de kabullenegeldiniz. Hâlâ da (buna) şahitlik ediyorsunuz."⁹⁴ Diye buyrulur ve sonucunu ise;

"Sonra, içinizden küçük bir kesim dışında, sözünüzden döndünüz; hâlâ da sırt çevirmektesiniz."⁹⁵ Buyrulur. Ayetler iyice tahlil edildiğinde açık ve net bir şekilde bu temel esasların sıralandığı görülür; Tevhid akidesi, Ana babaya ihsan, onlara güzel davranma,

⁹¹ Al-i İmran 3/78.

⁹² el-Bakara 2/75.

⁹³ el-Bakara 2/83.

⁹⁴ el-Bakara 2/84.

⁹⁵ el-Bakara 2/83.

akrabalık bağı olanlara ve babaları ölmüş, yetim kalmış çocuklara, miskinlere (geçimlerini kazanamayan, geçim aracı bulunmayan kimselere) iyilik etme, diğer insanlara güzel söz söyleme, namazı hakkıyla eda etme, zekatı verme, birbirinin kanını dökmeme, kendi insanlarını yurtlarından çıkarmama şeklinde olan ve vasat bir mü'minin itiraz edemeyeceği evrensel itikadi, amelî, ahlakî ve sosyal esaslardı. Onlar, aşırılıkta sınır tanımayıp hep inat edip direndiler ve sapkınlıklarına, aşırılıklarına devam ettiler.

*“Ey İsrâiloğulları! İşte siz böyle söz vermişsiniz. Bu sözü verdikten sonra **yüz çevirip**, vazgeçtiniz. Dünya ve ahirete ilişkin olan bu köklü emirleri ağır görüp **sözünüzden döndünüz** ancak içinizden pek azı müstesna (Abdullah b. Selâm ve benzeri kişiler)”⁹⁶* buyurularak onlarda artık söz verip yerine getirmeme huyunun bir meleke haline geldiği, dinî ve dünyevî emirleri de önemsemediği anlaşılmaktadır. Allah’a verilen sözü yerine getiren bir insanın diğer insanlara verdiği sözü yerine getirmesi daha kolaydır. 83. Ayet’in hemen arkasından 84. Ayet tahlil edildiğinde, devam eden ahidleşmenin toplumda güven ilkesini hakim kılan ve cana kıymanın ne kadar çirkin olduğunu sergileyen unsurlar içermesi dikkat çekicidir. Ayette *“Yine bir zamanlar sizden şu **yeminli sözü** almıştık: ‘Birbirinizin kanını dökmeyecek ve insanlarınızı yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız.’ Sonra siz, bunu kabul edip, bu kabulünüze de tanık olmuştunuz.”⁹⁷* Şeklinde ahidleşilen tüm hususlarda aksini yaptılar ve ahidleşme koşullarını ihlal ettiler. Burada muhataplara ayrıca örtük bir uyarı da yapılıyor. *“Yoksa sizler, Kitab’ın/Tevrat’ın bir kısmına inanıp da bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?”⁹⁸* Buyurularak ahidleşmeyi ihlal edenlerin akıbetlerini de belirleyici sonuca yönelik bir akış sergileniyor. Bazen Kur’an, yapılan tehditler aracılığıyla da mesaj vermeye çalışır.⁹⁹ *“Şu halde içinizden böyle yapanlar, sonuç olarak dünya hayatında rüsvaylıktan başka bir şey kazanmaz*

⁹⁶ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 413.

⁹⁷ el- Bakara 2/84.

⁹⁸ el- Bakara 2/85.

⁹⁹ Tiyek, *Kur’an’ın Kamuoyu Oluşturma Etkisi*, 173.

ve kıyamet gününde de en şiddetli azaba itilirler.” Şeklinde ilişkinin kopma noktasına geldiği ve artık onların düzelmeyeceğine yönelik bir üslubun kullanıldığı görülür. İsrailoğulları'ndaki bu katılık, değişim ve dönüşüme karşı direnmeler artık böyle bir üslubu hakettiklerini açıkça gösteriyor. Kible değişikliği hususunda da aynı tavrı sergilemiş ve bunu fitne aracı olarak kullanmışlardı. Hatta yapılan onca ibadetin geçersiz olduğuna dair propaganda yapmışlardı. Ancak Cenab-ı Allah'ın buradaki üslubu da muhatabın geldiği aşamayı göstermesi açısından dikkat çekicidir.

“İnsanlardan bir kısım **beyinsizler**; ‘Onları şimdiye kadar yöneldikleri kibleden vazgeçiren sebep nedir?’ diyeceklerdir. De ki: Doğu da batı da Allah'ındır. O, dilediğini dosdoğru yola iletir.”¹⁰⁰ Hitabıyla onların hak din olma iddialarının sona erme aşamalarından olan ve İslam'ın şiarı olan kible mevzusunda kıskançlık ve saldırganlık içeren tutumları gözler önüne serilmektedir. Onların fitne malzemesi yaptıkları kiblenin tahvili olayının nedenini Cenab-ı Allah bizzat açıklıyor; “Biz bu yöneldiğin kibleyi özellikle **resûle uyanlarla sırt çevirenleri açıkça ayırt edelim diye** belirledik. Bu, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelecektir. Allah imanınızı asla zayi edecek değildir.”¹⁰¹ Hitabıyla onlara kible tahvilinin gerekçesi açıklanıyor.

Elmalılı, yukardaki misâkla ilgili olarak şunları söyler: “Toplamı ona ulaşan çeşitli emir ve yasakları kapsayan ve On emir olarak bilinen Tevrat'ın ilkelerine benzeyen “verilmiş bu on söz”ün, Tevrat'ın hükümleri mi? Yoksa peygamber Efendimizle yaptıkları sözleşme maddeleri mi? olduğu hakkında iki rivayet aktarılıp, bu ikisinin de doğru olduğu şeklinde yorumlar yapılmıştır.”¹⁰² Misakla ilgili bu maddeler Tevrat'taki on emirle karşılaştırıldığında ortak yönlerinin olduğu görülür. Dolayısıyla Onların Tevrat'ın hükümlerine de Hz. Mûsâ'nın getirdiklerine de uymadıklarını, Allah'ın emir ve

¹⁰⁰ el- Bakara 2/142.

¹⁰¹ el-Bakara 2/143.

¹⁰² Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 414.

yasaklarına karşı duyarsız davrandıklarını ahidleşmeyi kulak ardı ettiklerini (önemsemediklerini) anlamak mümkündür.

Yahudiler, Tevrat'ın hükümleriyle de temelde örtüşen bu hükümler çerçevesinde, hicretten sonra Hz. Muhammed (s.a.v) ile bir sözleşme yaptıktan sonra yine **sözleşmelerini bozmuşlardır**.¹⁰³ Bu kişiler haklarında inen bütün o güzel öğüt, çağrı, acı ve tatlı hatırlatma, müjde, uyarı, iltifat ve tehditlere rağmen,¹⁰⁴ **bizim kalplerimiz kılıflanmıştır**.¹⁰⁵ Demelerinden kendilerini ilahî davete tamamen kapattıklarını anlamak mümkündür. Oysa onlar, bir kısmı dışında ümmi değildiler. Bilgili, hakkı ve hakikati bilen kimseler idiler. Ancak onların bilgili oluşları, onlara peygamber gönderilmesi, kutsal kitaplar verilmesi, imanî açıdan onların taş kalpli oluşlarını engellemiyordu. Onlara hiçbir söz tesir etmiyor. Aksine Allah'ı Hz. Mûsâ'yı ve diğer peygamberleri, Tevrat'ı önemsemiyor, onları tasdik eden Kur'an-ı Kerim'in hükümlerini dikkate almıyor, Cebrail'e (a.s) kin duyuyor, kible değişimini fitne malzemesi yapıyorlardı. Ancak Allah onların "*Kalplerimiz kılıflıdır*" sözleri üzerine "*Hayır! öyle değil; inançsızlıkları sebebiyle Allah kendilerini lanetledi, onun için pek az imana gelirler.*"¹⁰⁶ İfadeleriyle tavsif etmektedir. Böylece onların laneti hakettiklerini açıkça gözler önüne sermektedir. Bu şekilde onların üstünlük iddialarının onları kurtarmaya yetmediği; zillete düşmelerine, gazaba uğramalarına ve lanetlenmelerine engel olmadığı Kur'an ayetlerinden anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Hz. Adem'le (a.s) başlayan, son Peygamber Hz. Muhammed'le (s.a.v) devam eden ve kıyamete kadar müntesipleri aracılığıyla devam edecek olan **sahih din**, tevhid inancı üzere inşa edilen **İslam Dini'dir**. Ancak insanlarda, tevhid ilkesinden uzaklaşma sonucu zaman zaman farklı şekillerde tezahür eden sapkınlıklar, ilahi davetin yenilenme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucunda gö-

¹⁰³ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 414.

¹⁰⁴ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 426.

¹⁰⁵ el-Bakara 2/88.

¹⁰⁶ el-Bakara 2/88.

revlendirilen peygamberler öncelikle tevhid ilkesini yerleştirmeye ve ardından sapma ve yozlaşmaları gidermeye yönelik mücadeleler sergilemişlerdir. Bu süreçte, değişim ve dönüşüme direnen hakkı kabullenmeyen muhataplar da söz konusu olmuştur. İsrailoğulları kavmi de Kur'an'ın çokça yer verdiği, önemseydiği ve çok sayıda peygamber ve kutsal kitap gönderdiği bu muhataplardandır. Bu kavimle ilgili araştırmalarımızdan elde ettiğimiz bulgulara baktığımızda Allah'ın bu kavme gerek hitap tarzıyla, gerek çok sayıda peygamber ve kutsal kitap göndermesiyle onlara değer verdiği ve önemseydiği ayetlerin muhtevassından, verilen nimetlerden ve kullanılan üsluptan anlaşılmaktadır. Bunun yanında Yüce Allah onlara değer vermekle kalmamış, Firavun'un zulmü ve esareti altında çok zor durumda kaldıklarında onları kurtarmış, çeşitli dinî ve dünyevî nimetlerle onları desteklemiştir. Allah'ın onlara verdiği en büyük dinî nimet, şüphesiz ki peygamberler ve kutsal kitaplardır. Yüce Allah sık sık onlara verdiği nimetleri hatırlattıktan sonra, *“Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın”* uyarısını yaparak adeta hafızalarını tazeleme ve canlı tutmayı irade etmiş, akabinde *“bana verdiğiniz ahdi yerine getirin ki ben de size vaad ettiklerimi vereyim.”* Diye **ahidleşmede** bulunmuş ve onlara cenneti vaad etmiştir. Ancak bütün bunlara rağmen onların az bir kısmı hariç, değişim ve dönüşüme direnmeleri, inatçılıkları, hakkı kabullenmemeleri sapmaları ve yozlaşmaları sonucu hitap tarzının da sertleşmeye başladığını ayetlerden anlamak mümkündür. Katı, inatçı, nankör, ortak koşan, peygamber katleden (Hz. Zekeriya, Hz. Yahya,) Hz. İsa'yı öldürmeye teşebbüs etmeleri buzağıya tapmaları sınırlı akıllarıyla sınırsız keşfetme arzusu içerisinde olmaları (**Örneğin;** Hz.Mûsâ'dan Allah'ı cehren/açıkça görme isteğinde bulunmaları) Bakara kıssasında gereksiz soru sormaları, Kutsal Kitab'ın hoşlarına gitmeyen bazı hükümlerini gizlemeleri, değiştirmeleri ve tahrif etmeleri, Hz. Muhammed'i (s.a.v) çocuklarını tanır gibi tanıdıkları ve gelişini bekledikleri halde, sırf kendilerinden gelmediği için ırkçı tutumlarından dolayı, kabullenemeyişleri, bunun yanında ona vahyi getiren Cebrail'e (a.s) kin duymaları ve çelişkilerle dolu bahaneleri, bu kavmin aslında

sadece, dinî, ahlakî ve amelî açıdan değil, psikolojik ve sosyolojik açıdan araştırılması gereken yönlerinin bulunduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Kaynakça

- Abdülbaki, M. Fuad. *El-Mû'cemü'l- Mufehres Li Elfazi'l Kur'an'ül Kerim*. İstanbul: Çağrı Yayınları,1986.
- Albayrak, Kadir. "İsrâiloğulları'nın "Altın Buzağı"sı ve "Kızıl İnek"i". *Bilimname* 5/2. 2004
- Aydın, Mahmut. *Ana Hatlarıyla Dinler Tarihi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 9. Basım, 2016.
- Challaye, Felicien. *Dinler Tarihi*. çev. Samih Tiryakioğlu. İstanbul: Varlık Yayınları, 7. Basım, 2015.
- Demirci, Muhsin. *Konulu Tefsire Giriş*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İFAV Yayınları, 3. Basım, 2017.
- Durmuş, Zülfikar. "Kur'an'a Göre İnsanın İlişkilerinde Sorumlu Olduğu Temel Ahlâkî ilke: Ahde Vefâ". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2/3 (2002),77-79.
- Halil b. Ahmed, Ebû Abdirrahmân el-Ferâhidî. *Kitâbü'l-Ayn*. thk. Mehdî el-Mahzûmî & İbrahim es-Sâmerrâî. 8.Cilt. Beyrût: Menşûrât, 1988.
- Harman, Ömer Faruk. "Yahudilik; İslam Kaynaklarında Yahudilik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43/220-226. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- İsfehani, Ebû'l-Kâsım el-Huseyn Ahmed b. Râgıb. *el-Müfredât ft Garibi'l Kur'an*. Mısır: y.y.,1961.
- İzutsu, Toshihiko. *Kur'an'i Kavramlar*. İstanbul: Pınar Yayınları, 5. Basım, 2017.
- Karaman, Hayrettin vd.. *Kur'an Yolu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.

- Kur'an Mesajı: *Meal-Tefsir*. çev. Muhammed Esed, Türkçeye çev. Cahit Koytak & Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 5. Basım, 1999.
- Kur'an Yolu. Erişim 11 Aralık 2019. <https://kuran.diyamet.gov.tr>
- Kutsal Kitap. *Eski ve Yeni Antlaşma*, İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, Yeni Yaşam Yayınları, 2001.
- Küçük, Abdurrahman. "Ahid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/532-533. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Masduci, A. Abdullah. *Yaşayan Dünya Dinleri*. çev. Mesud Sadak. İstanbul: Kalem Yayıncılık A.Ş., 1981.
- Mevdudi, Ebû'l-A'lâ. *Tefhîmü'l-Kur'an/Kur'an'ın Anlamı ve Tefsîri*, çev. Muhammed Hân Kayânî v.d. 7. Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 1986.
- Pak, Zekeriya. "İnsanın Yeryüzündeki Varlığına Meleklerin İlk Tepkisi: Bakara 2/30'daki İfade Üslubu İle İlgili Farklı Bir Yorum Denemesi". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9(2007), 53-76.
- Râzi, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahrüddîn. *et-Tefsîru'l-Kebîr/Mefâtihu'l-Gayb*. Beyrut: Daru'l Fikr, 1401/1981.
- Sâbuni, Muhammed Ali. *Safvetü't-Tefasir*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 5. Basım, 2014.
- Şimşek, M. Sait. *Kur'an'ın Ana Konuları*. İstanbul: Beyan Yayınları, 7. Basım, 2017.
- Şimşek, M. Sait. *Günümüz Tefsir Problemleri*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 13. Basım, 2016.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir. *Taberi Tefsiri*, trc. Hasan Karakaya & Kerim AYTEKİN, İstanbul: Hisar Yayınları, 1996.
- TTK. *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları, 5. Basım, 1969.

Tiyek, Fatih. *Kur'an'ı Anlamada Bağlamın Rolü ve Meallerdeki Bağlamsal Sorunlar*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2. Basım, 2017.

Tiyek, Fatih. *Kur'an'ın Kamuoyu Oluşturmadaki Rolü*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018.

Yazır Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. Ankara: Akçağ Yayınları, 5. Basım, 2015.

The Covenant between Allāh and the Children of Israel

Summary

Allāh the Almithy has created the universe and everything inside of it. He desires to be worshipped only to himself. He has equipped human beings with the blessings of reason, will and the ability of questioning. The capacity to know Allah, which is also referred as the disposition, is acknowledged as an innate concept. It is known that it has always been attempted to be protected by the divine intervention. As a result of the exceedance of the divine bounds by the struggle of oneness which has started with Adam, Allāh, as a consequence of his mercy, sent holy books and prophets as solutions for these deviations and corruptions. These religious and earthly prescriptions consisting of commands, prohibitions and advices, have always included principles related to the important affairs of human beings. The prophets who carried out the orders of Allāh, were in the struggle to fulfill these responsibilities, orders, prohibitions and advices bearing the divine bounds in mind. This responsibility conferred to the prophets by the Almighty Allāh can be referred as a covenant. However, since the covenant is made between the children of Israel and Allāh by the medium of prophet Moses in the form of reciprocal contract, it is called a concordat (covenant). The latter assigns amenabilities to the contracting parties. The fact that Allāh gives religious, earthly, social and moral amenabilities consisted of commands, prohibitions and advices given to the children of Israel. The stating “keep to our agreements so that I keep to our agreements as well” and the fact of promise them the heaven in case they keep to the agreement represent an act of making a pact. In this covenant between the creator and the creature, Allāh never breaks his promise and promises the children of Israel that they will gain paradise if they stay loyal to the agreement.

The findings obtained from the research reveals that, Allāh who addressed to the children of Israel the following states: “I made you superior to the universe”, values them. In the struggle of one-

ness, as a party in the covenant, the fact that they were actively the object of the divine inspiration was the biggest advantage they had over the other people. Having many prophets amongst them, sacred books and being warned by divine messages was not enough for them to acknowledge the truth. They turned a deaf ear to the divine warnings every time.

The most important principle Islam is built on is the principle of oneness. We can give as an example the weakness of faith of the children of Israel; it is the biggest faith deviance for them to worship an inanimate creature which did not benefit them at all, when prophet Moses went to the Mount Sinai for the divine inspiration. Along with the weakness in the belief of Allāh, they suffered from the weakness in their belief in prophets and slaughtered Zakariyyā and Yahyā. They did not take the warnings of their prophet Moses serious and told him that they will not believe in him until they see Allāh clearly. Even though they knew the coming of the last prophet Muḥammad (peace be upon him), they bore grudge against him because they considered that he was not one amongst them. This community, having deviant opinions on the belief in angels as well, held a grudge especially against the angel of revelation Gabriel because he brought the divine inspiration to prophet Muhammed (pbuh).

After the incident of the calf, when they went to the Mount Sinai with the prophet Moses for the purpose of repentance, they demanded to see Allāh clearly. Although they fainted by a lightning strike, according to some glossators they died and were resurrected again, but they still did not behave true about the after-life belief. Their claim which consist of saying that only them will be welcomed to heaven signals that they had deviant opinions about their belief in the life after death. The fact that they gave their words to Allāh and did not keep their promises indicates their weakness in terms of the after-life belief. Qur'ān gives anecdotes of the children of Israel in order to bring the past and the future together. It presents the deviations of children of Israel's in terms of religion, faith, deed,

morality and society and warns the Muslims to not to make the same mistakes. This passage dealing with the children of Israel is the main cause for the division between Islamic countries.

Keywords: Tafsîr, children of Israel, covenant, pact, blessing.